

COMU Journal of Marine Sciences and Fisheries

Journal Home-Page: <http://jmsf.dergi.comu.edu.tr> Online Submission: <http://dergipark.org.tr/jmsf>

RESEARCH ARTICLE

Evaluation of the Fishing Vessel Buy-Back Program: The Case of Çanakkale Province

Özgür Üreyil¹, Alkan Öztekin^{2*}

¹Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale, Türkiye

²Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Fakültesi, Çanakkale, Türkiye

<https://orcid.org/0009-0006-4565-5248>

<https://orcid.org/0000-0003-3914-9788>

Received: 16.10.2025 / Accepted: 01.12.2025 / Published online: 22.12.2025

Keywords:

Fisheries management
Buy-back program
Çanakkale
Sustainable fisheries

Abstract: This study aims to evaluate the fishing vessel buy-back program implemented in Türkiye, using Çanakkale Province as a case study. The implementation process of the program, along with its economic and ecological impacts, have been analyzed. Within the scope of the study, buy-back data from 2000 to 2022 were examined, and qualitative data were obtained through interviews with fishermen. The results indicate that 95% of the fishermen in Çanakkale Province considered the fishing vessel buy-back program successful and beneficial. This study suggests that the program has contributed to the downsizing of the fishing fleet and the development of future policies on buyback programs, while also emphasizing that its social impacts should be carefully addressed.

Anahtar kelimeler:

Balıkçılık yönetimi
Geri alım programı
Çanakkale
Sürdürülebilir balıkçılık

Balıkçı Gemisi Geri Alım Programının Değerlendirilmesi: Çanakkale İli Örneği

Öz: Bu çalışma, Türkiye’de uygulanan balıkçı gemisi geri alım programının Çanakkale ili örneğinde değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Programın uygulama süreci, ekonomik ve ekolojik etkileri analiz edilmiştir. Çalışma kapsamında 2000–2022 yılları arasında gerçekleştirilen geri alım verileri incelenmiş, balıkçılarla yapılan görüşmelerle nitel veri elde edilmiştir. Sonuçlar, Çanakkale ili özelinde yapılan balıkçı gemisi geri-alım programının balıkçıların %95’i tarafından başarılı ve olumlu bulunduğu anlaşılmıştır. Bu çalışma daha sonra yapılacak geri-alım programı ile ilgili politikalar geliştirilmesine, programın balıkçılık filosunun küçülmesine katkı sağladığını, ancak sosyal etkilerinin dikkatle ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Giriş

Balıkçılık yönetiminde aşırı avcılığı azaltmak için balık stokları ile avcılık kapasitesi arasında dengeli bir ilişki kurulması gerekmektedir. Bu dengenin korunmasında çeşitli uygulamalar kullanılmaktadır. Bunlar arasında balıkçılık sahalarının süreli veya sürekli olarak kapatılması, av yasakları, av araçları yasakları, av araçlarının sınırlandırılması, dönemsel yasaklar ve tür yasakları yer almaktadır. Bu uygulamaların haricinde, mevcut filo durumunun azaltılmasında etkili bir yöntem olarak kabul edilen geri alım programları, balıkçılık yönetiminde önemli bir araçtır. Balıkçılıkta geri alım programları, yalnızca filo kapasitesinin azaltılmasını değil, aynı zamanda balıkçıların geçim kaynakları, kıyı ekonomisi ve stok sürdürülebilirliği üzerinde de etkili olmaktadır (Holland vd., 1999). Bu programlar genellikle üç farklı biçimde uygulanmaktadır: (i) yalnız teknelerin geri alınması, (ii) yalnız lisansların geri alınması ve (iii) her ikisinin birlikte uygulanması. Geri alım uygulamaları çoğunlukla devlet fonları ile desteklenmektedir (Squires, 2010). Uluslararası literatürde bu programların ilk örneği, 1970 yılında Kanada’da somon balıkçılığı üzerine, tekneler

ve lisansların beraber satışa çıkarılmasıyla uygulanmıştır (Frazer, 1980). Bu program da beş geri-alım işlemi sonucunda toplamda 300 milyon dolar harcanmış ve filo durumunda %66 oranında bir azalma sağlanmıştır (Grafton ve Nelson, 2007). 1980 yılında ise kaynakların korunması ve balıkçılık kapasitesinin azaltılması amacıyla yine somon avcılığı üzerine, ABD hükümeti tarafından finanse edilmiştir. Uygulanan bu programlar, filo kapasitesinde ciddi azalmalar sağlamış ve sürdürülebilir avcılığın önünü açmıştır (Carter, 1996). Ülkemizde avcılık yapan teknelerin ruhsat alma mecburiyeti Osmanlı döneminde başlamıştır. Osmanlı tarihinde, avcılık tezkere ile yapılmış; tezkere olmadan yapılan avcılık, hukuki olarak suç sayılmıştır. 1904 yılında av tezkereleri çıkmıştır. Bu tezkerelerde, kişinin isim ve şöhreti, adresi, fizikî eşkâl durumu, avlanacağı yer, tezkerenin hangi tarihlerde geçerli olduğu, harç miktarı ile bilgiler bulunmaktadır. Av tezkereleri üzerinde dikkatle durulmasının sebebi, avcılığın geniş bir nüfusu kapsamı, harç bedellerinin miktarının büyük yekûn tutmasından dolayıdır. Yüzyılın sonunda ise, tezkere harcının bir bölümü Düyun-ı Umumiye’ye tahsis

*Corresponding author: alkanoztekin@comu.edu.tr

How to cite this article: Üreyil, Ö. & Öztekin, A. (2025). Evaluation of the fishing vessel buy-back program: the case of Çanakkale province. COMU J. Mar. Sci. Fish, 8 (2): 204-214. doi:10.46384/jmsf.1805200

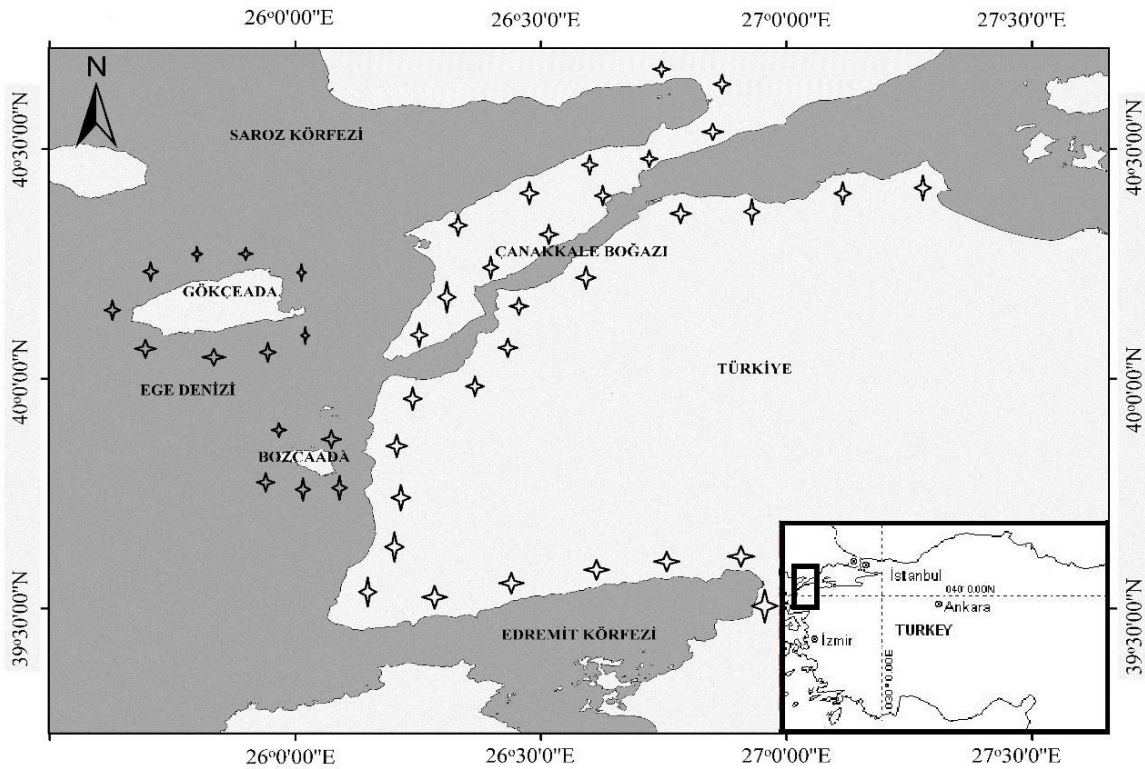
edilmiştir (Yarcı, 2009). Türkiye’de balıkçılık sektöründe modern anlamda lisans uygulaması ise 1973 yılında uygulanmaya başlanmıştır. 1991 yılında, ruhsat teskerelerinin düzenlenmesi sıkılaştırılmış ve 1994, 1997 - 2001 yıllarında çok az ilave ruhsat verilmiştir. 2002 yılından sonra ise yeni ruhsat verilmemiş ve mevcut balıkçı gemilerine sadece bir kez kullanılmak üzere %20 boy artışı imkânı tanınmıştır (Üstündağ, 2010; Ünal vd., 2015; Ekmekçi ve Ünal., 2019; Ünal ve Göncüoğlu., 2020). Balıkçılık sektörü, Türkiye’nin kıyı ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır. Ancak aşırı avcılık ve stokların azalması, sürdürülebilirlik açısından ciddi riskler oluşturmuştur. Bu nedenle, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 2012 yılından itibaren uygulanan balıkçı gemisi geri alım programı, filodaki gemi sayısını azaltarak deniz ekosisteminin korunmasını amaçlamaktadır. Program dâhilinde, su ürünleri ruhsat tezkeresine sahip 12 metre ve üstü balıkçı teknesi sahiplerine, gemilerini avcılıktan çıkarma karşılığında, tekne boyuna göre belirli miktarlarda destekleme yapılmıştır. Destekleme miktarları; 12-20 metre uzunluğundaki tekneler için 10 bin TL, 21 ile 30 metre uzunluğundaki tekneler için 15 bin TL ve 31 m ve

üzerindeki gemiler için 20 bin TL olarak belirlenmiştir (GTHB, 2012). Bu çalışma, ülkemizde 2012 yılında başlayan balıkçılıktan çıkma desteğinin 2013’te I. kuşak, 2014’de II. kuşak, 2015’de III. kuşak ve 2016’de ise IV. kuşak geri alımlar ile devam eden bu süreçlerin, Çanakkale ili özelinde programın etkinliğini analiz eden Türkiye’deki ilk çalışma özelliğindedir.

Materyal ve Yöntem

Çalışma Alanı

Araştırma kapsamında, Çanakkale ilinde faaliyet gösteren balıkçılardan anket ve mülakat yöntemleri ile veri toplanmıştır. Anket çalışması dört farklı bölgeyi kapsamaktadır: Çanakkale (Merkez), Saros Körfezi, Adalar (Gökçeada ve Bozcaada) ve Edremit Körfezi (Şekil 1). Ayrıca Tarım ve Orman Bakanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü verilerinden yararlanılmıştır. Toplanan veriler istatistiksel olarak değerlendirilmiş; bulgular hem nicel hem de nitel analiz yöntemleriyle desteklenmiştir.

Şekil 1. Anket yapılan bölgeler (Kuzey Ege Denizi)

Verilerin Değerlendirilmesi

Uygulanan anket formu toplam 32 sorudan ve beş bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler sırasıyla; (i) sosyo-demografik bilgiler, (ii) sosyo-ekonomik durum, (iii) tekneye ilişkin teknik veriler, (iv) personel ve istihdam durumu ile (v) balıkçı gemisi geri alım programına ilişkin görüşleri içermektedir.

Anket çalışmasının temel amaçları şu şekilde özetlenebilir:

- Geri alım programından yararlanan tekne sahiplerinin aktif balıkçılık durumu ve katılım oranları,
- Programdan faydalanan teknelerin en çok avladığı türler ve av miktarları,
- Balıkçıların av sahaları ve faaliyet bölgeleri,
- Ekonomik veriler, yıllık gelir-gider durumu ve programın ekonomik etkileri,
- Tekne sahiplerinin avcılıktan çıkma nedenleri ve memnuniyet düzeyleri,

- Personel ve tayfa verilerinden hareketle istihdam sorunlarının değerlendirilmesi.
- Bununla birlikte çalışma kapsamında aşağıdaki araştırma sorularına da yanıt aranmıştır:
- Programa hangi boy aralıklarındaki tekneler (küçük veya büyük ölçekli) katılmıştır?
- Başvuruda bulunan teknelerin teknik özellikleri nelerdir (gemi yaşı, ana makine yaşı, makine gücü, denizde geçirilen yıllık iş günü sayısı vb.)?
- Geri alım programına katılan balıkçıların demografik özellikleri, yaş dağılımları ve balıkçılık tecrübeleri nasıldır?
- Programdan yararlanan balıkçıların kaç başka teknelerle avcılığa devam etmektedir?
- Hangi av araçlarını tercih etmektedirler ve teknelerde personel çalıştırma durumu nedir?
- Tayfa bilgilerinden hareketle ortaya çıkan potansiyel istihdam sorunları nelerdir?
- Balıkçıların en çok avladığı balık türleri hangileridir?
- Tekne sahiplerinin teknelerinin gerçek değeri ile beklentileri arasındaki fark nedir?
- Balıkçılığı bırakanların temel nedenleri ve memnuniyet düzeyleri nelerdir?

Çanakkale ili özelinde yürütülen bu çalışmada, balıkçı gemisi geri alım programından faydalanan 63 balıkçıdan 52'sine ulaşılmıştır. Çalışma tam sayım yöntemi ile yürütülmüş; veriler yüz yüze görüşme ve/veya telefon mülakatları aracılığıyla toplanmıştır. Anket uygulamaları 2023 yılında tamamlanmıştır.

Elde edilen tüm veriler elektronik ortama aktarılmış, Microsoft Excel programı kullanılarak analiz edilmiştir. Sonuçlar, tanımlayıcı istatistikler ve karşılaştırmalı

değerlendirmeler yoluyla yorumlanmış, bulgular tablo ve grafiklerle desteklenmiştir.

Bulgular

Bu bölümde, geri alım programına ait dört dönem kapsamında elde edilen veriler özetlenmiştir. Anket ve mülakat yöntemiyle toplanan veriler, katılımcıların demografik, sosyoekonomik ve teknik özellikleri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Katılımcıların yaş dağılımı

Katılımcıların yaş dağılımı incelendiğinde, 2013 yılında çoğunluğun 49 yaş ve üzeri grupta yer aldığı, izleyen yıllarda ise genç yaş gruplarına katılımın arttığı görülmektedir. Bu durum, balıkçılık sektöründe yaşanan bir iş gücü yapısına işaret etmektedir (Şekil 2).

Katılımcıların öğrenim durumu

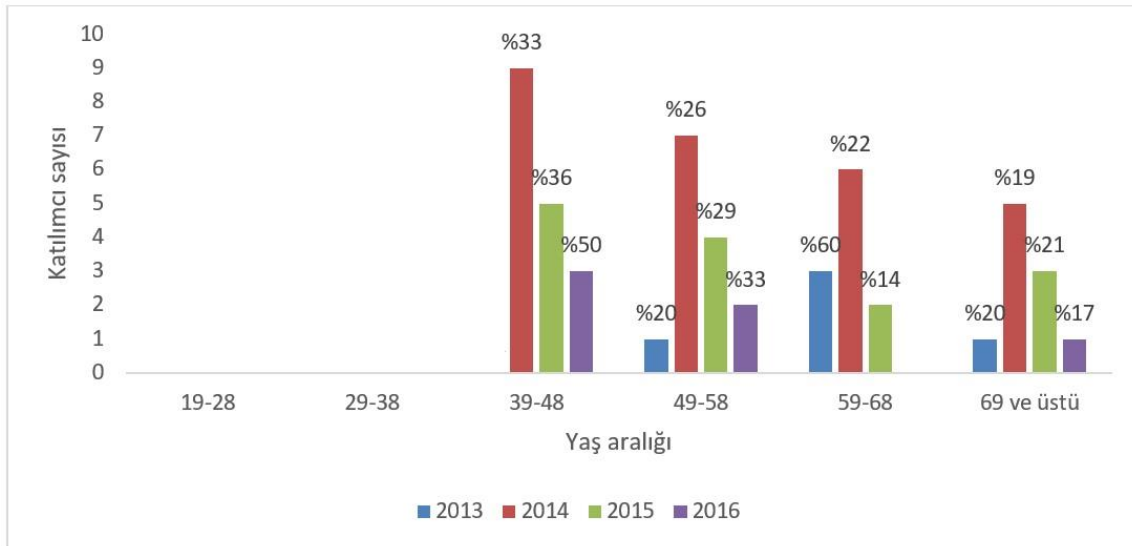
Katılımcıların eğitim düzeyi genel olarak düşüktür. 2013 yılında katılımcıların büyük kısmı ilköğretim veya lise mezunudur. Yıllar içinde eğitim seviyesinde küçük artışlar görülse de, yükseköğrenim oranı düşük kalmıştır (Şekil 3).

Bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı

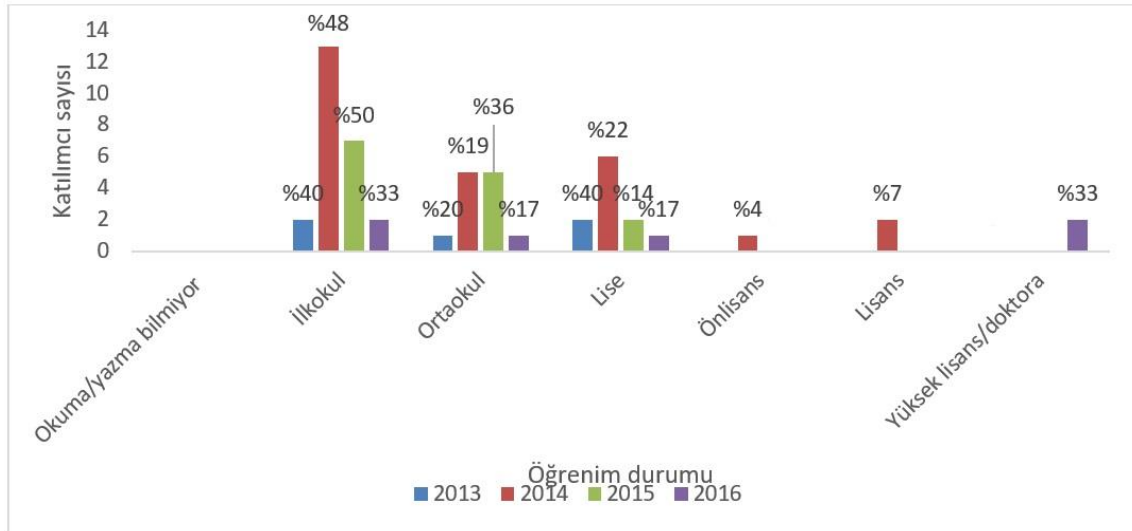
Katılımcıların çoğu 1–3 kişilik bakım yükümlülüğüne sahiptir. 2014 yılında 4–6 kişi aralığında artış görülmüştür. Bu durum, balıkçılıkla uğraşan hanelerin sınırlı ekonomik sorumluluk taşıdığını göstermektedir (Şekil 4).

Katılımcıların tecrübe yılı

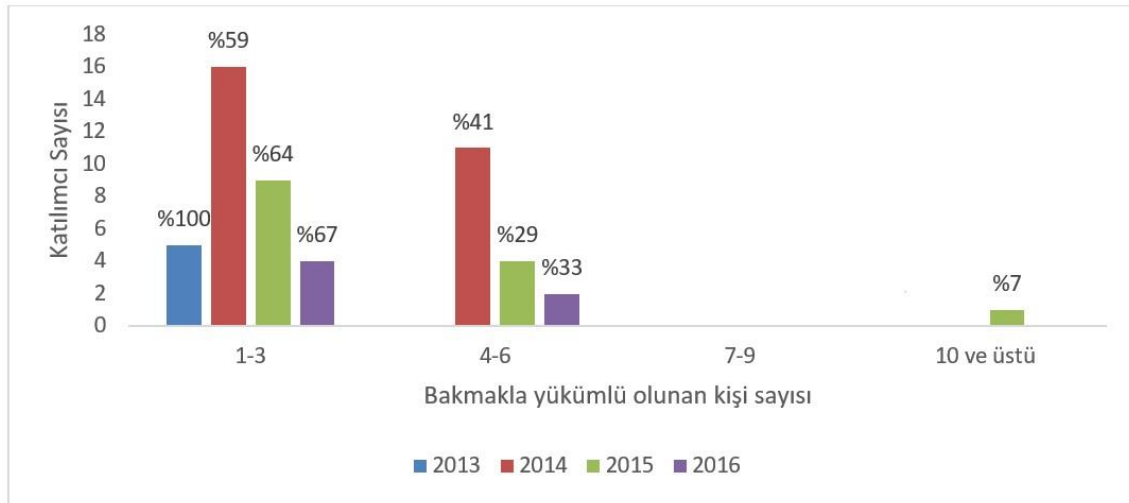
2013 yılında katılımcıların çoğu 40 yıl ve üzeri tecrübeye sahiptir. 2016 itibarıyla genç ve deneyimsiz balıkçılar sektöre girmeye başlamıştır. Bu eğilim, sektörde sınırlı bir yenilenme sürecinin başladığını göstermektedir (Şekil 5).

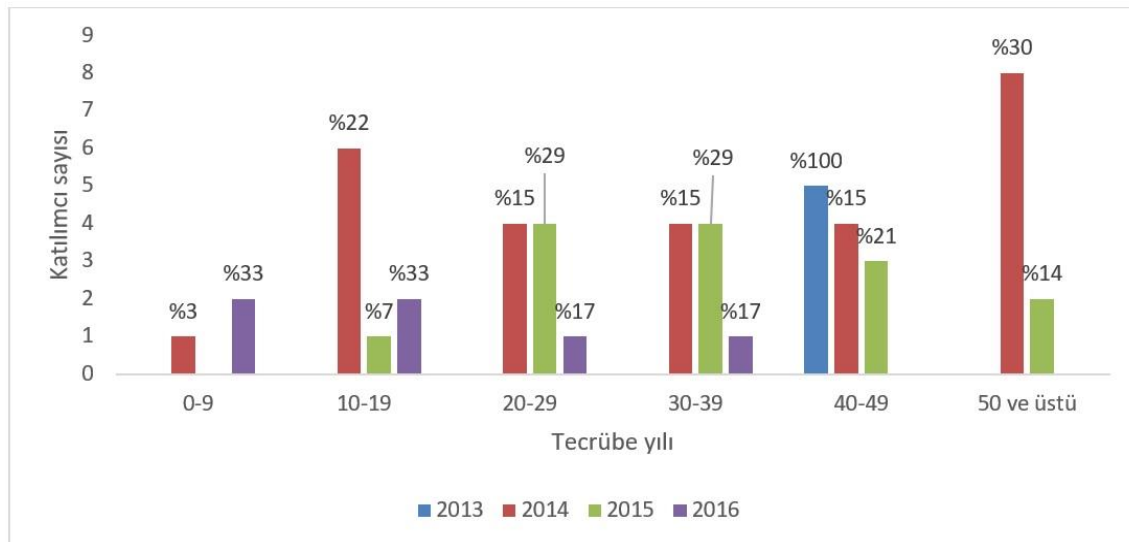
Şekil 2. Katılımcıların yaş aralığı

Şekil 3. Katılımcıların öğrenim durumu

Şekil 4. Katılımcıların bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı

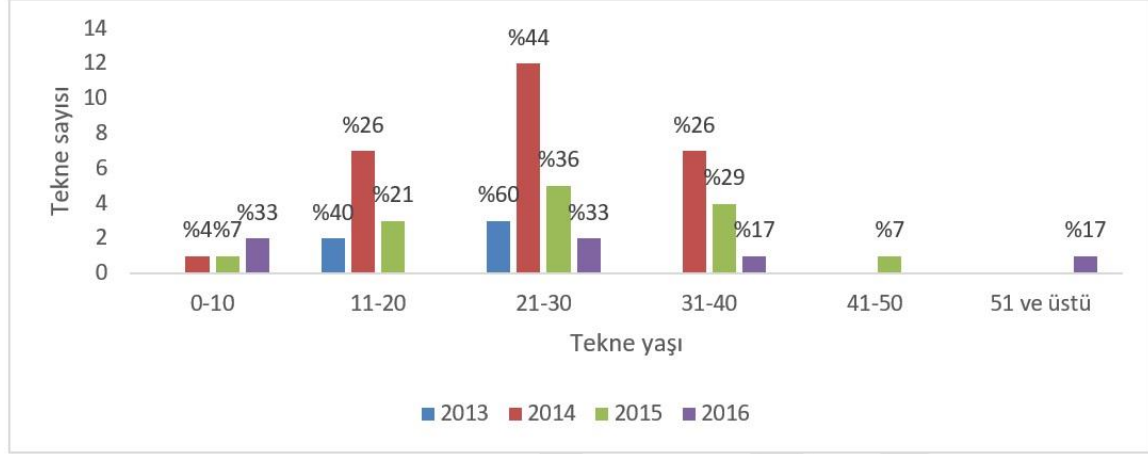
Şekil 5. Katılımcıların tecrübe yılı

Tekne ve makine yaşları

2013 yılında teknelerin çoğu 21–30 yaş aralığındadır. 2016 yılında yaşlı teknelerin oranı azalmıştır. Makine yaş dağılımı da benzer biçimde eski ekipmanların ağırlıkta olduğunu göstermektedir. Yenileme oranı düşüktür (Şekil 6–7).

Makine gücü

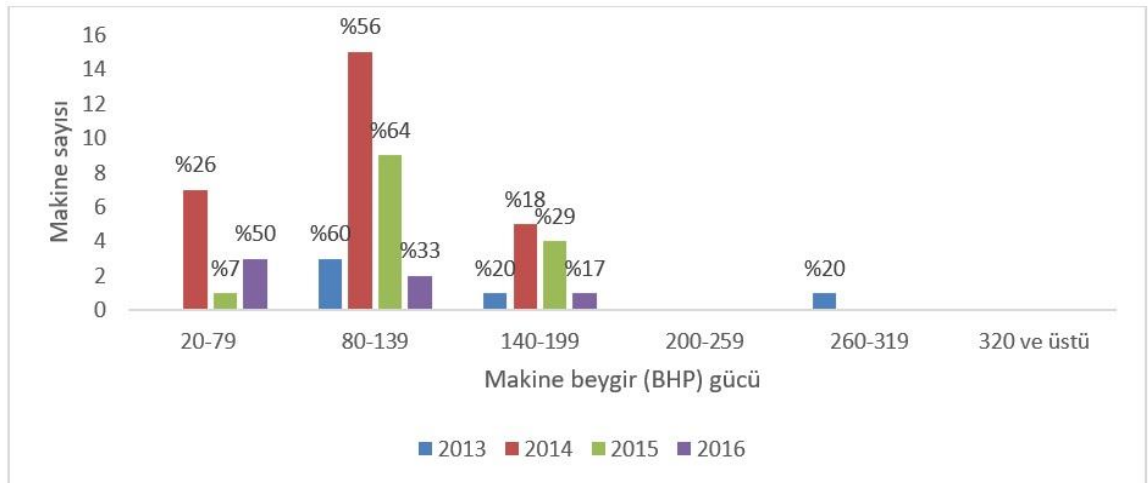
Teknelerin büyük bölümü 80–139 BHP aralığında motor gücüne sahiptir. 2014 yılında güçlü makinelerin oranı artsa da, 2016 itibarıyla düşük güçlü motorlar tekrar ağırlık kazanmıştır (Şekil 8).

Şekil 6. Tekne yaşları

Şekil 7. Tekne makine yaş aralığı

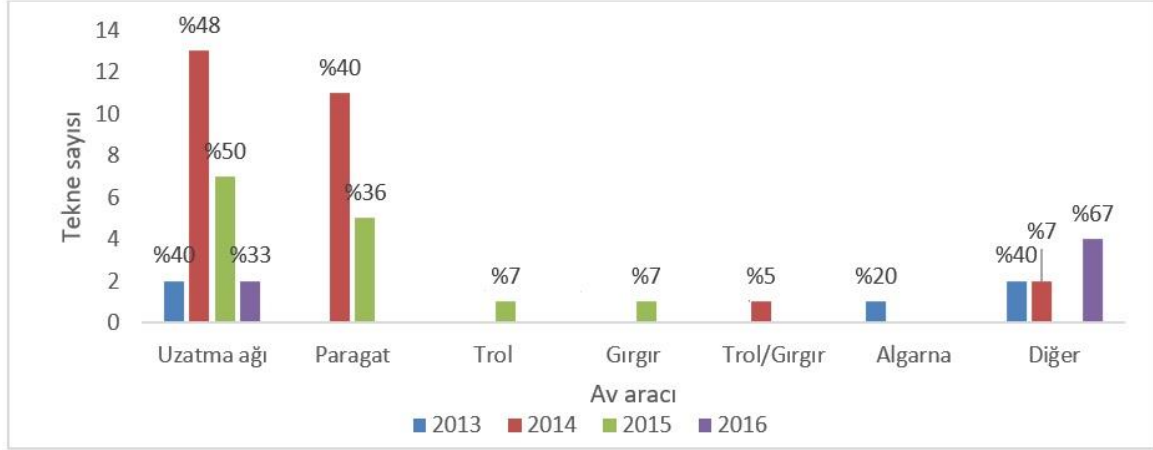
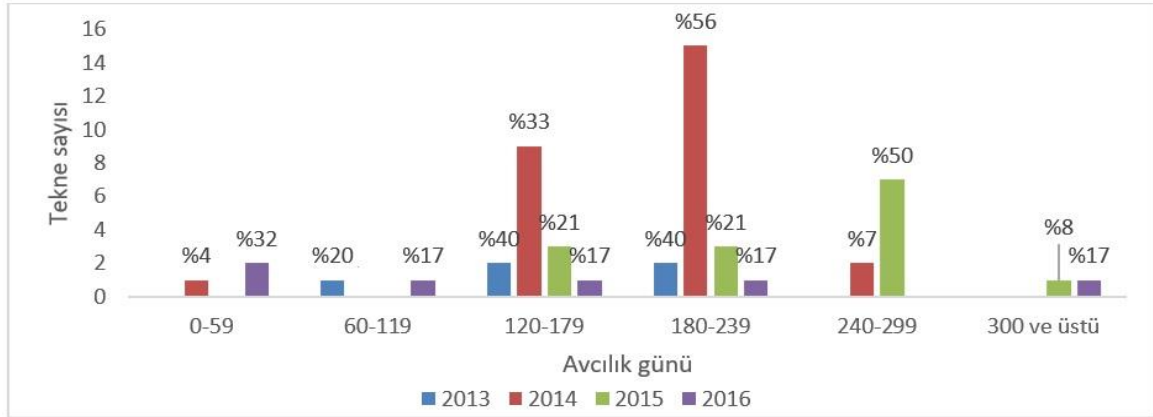
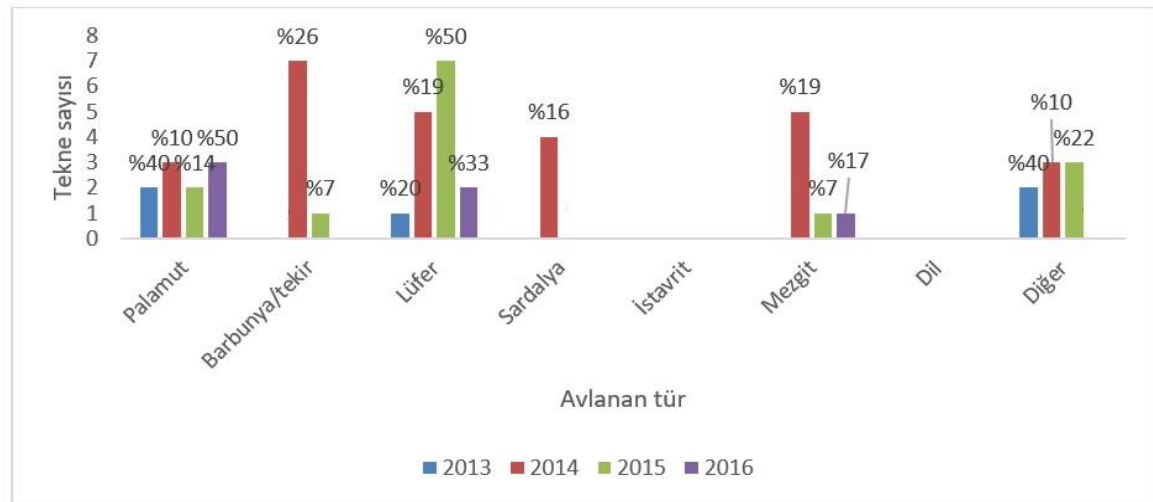
Şekil 8. Makine beygir (BHP) gücü

Av araçları ve av günleri

Balıkçılıkta uzatma ağı ve paragat en yaygın av araçlarıdır. Trol ve gırgır gibi büyük ölçekli araçların kullanımı sınırlıdır. Av günleri 2014 yılında artmış, 2016 yılında azalmıştır. Bu durum, stok azalması ve yasal düzenlemelerin etkisini göstermektedir (Şekil 9–10)

Avlanan türler

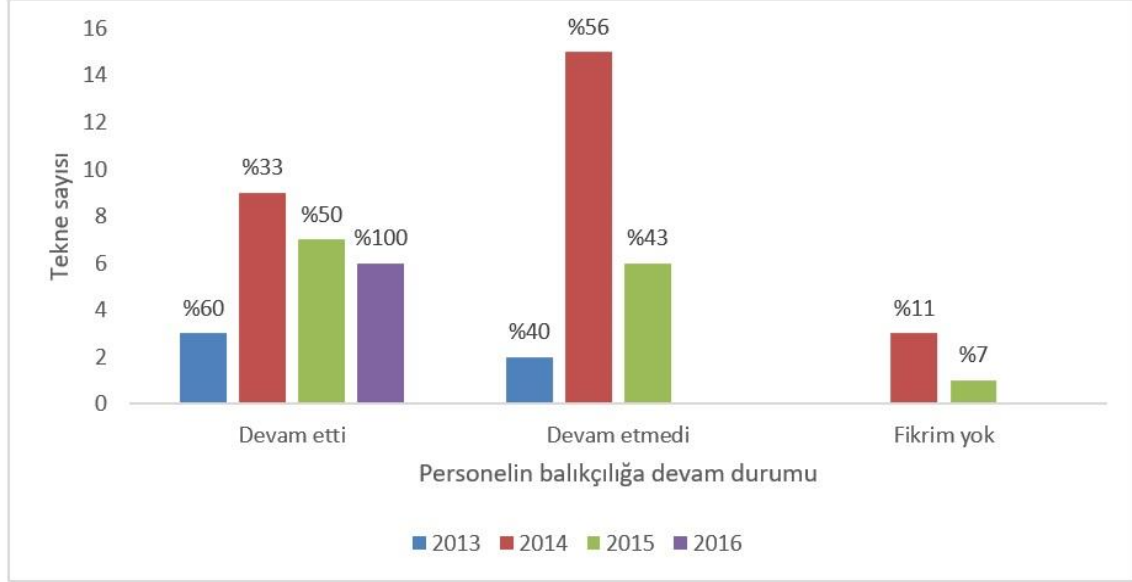
En çok avlanan türler arasında palamut, lüfer, hamsi, çipura, kefal ve levrek yer almaktadır. Yıllar içinde tür dağılımı değişmiş ve genel çeşitlilik azalmıştır (Şekil 11).

Şekil 9. Av araçları**Şekil 10. Avcılık günü****Şekil 11. Avlanan tür**

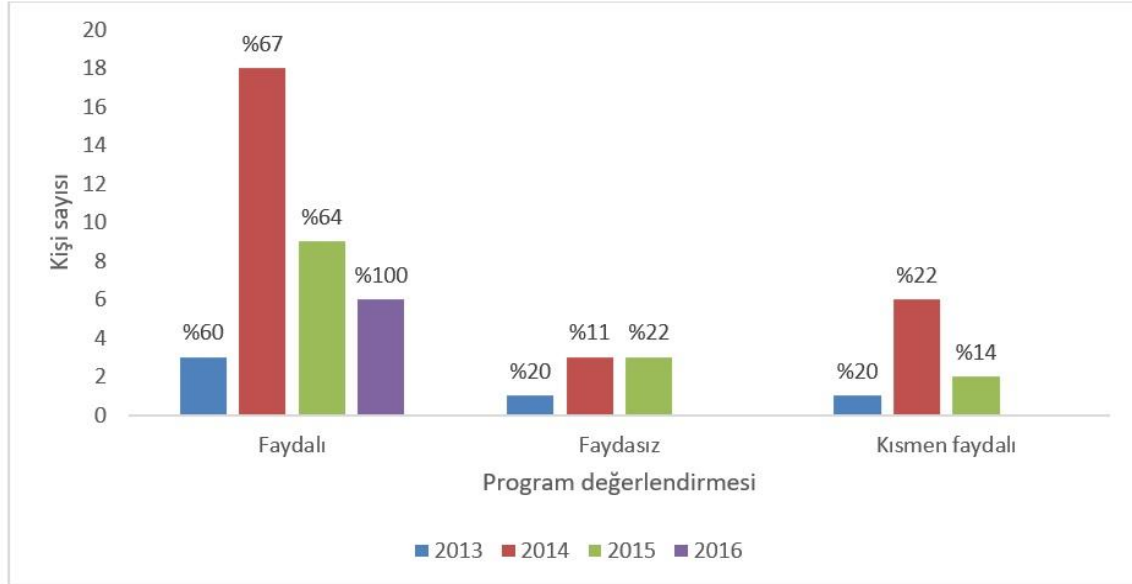
Personel durumu ve programın değerlendirilmesi

Personelin çoğu 2013 ve 2016 yıllarında balıkçılığa devam etmiştir. 2014 yılında kısa süreli azalma yaşanmıştır. Program genel olarak faydalı bulunmuş; 2016 yılında katılımcıların tamamı programı olumlu değerlendirmiştir (Şekil 12–13).

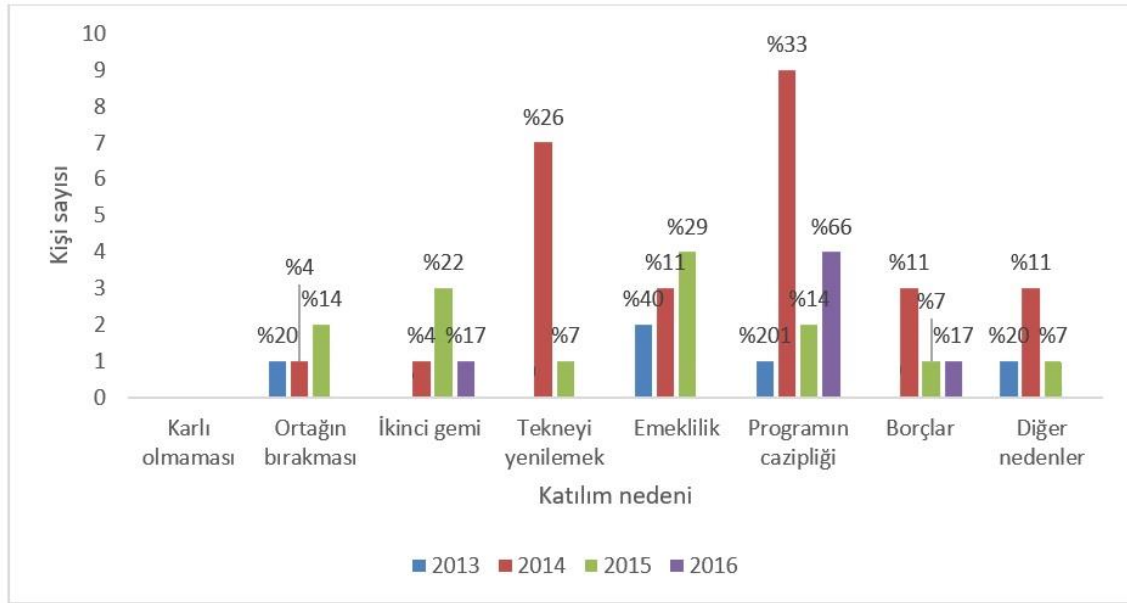
Programa katılımda emeklilik, ekonomik cazibe ve tekne yenileme isteği öne çıkan nedenlerdir. 2016 yılında özellikle programın cazip bulunması en belirleyici faktör olmuştur (Şekil 14).

Şekil 12. Personelin balıkçılığa devam durumu

Şekil 13. Programın değerlendirilmesi

Şekil 14. Programa katılım nedeni

Genel olarak, Katılımcıların yaş ortalaması $48,2 \pm 6,3$ yıl olup, %65'i 40 yaş üzerindedir. Tekne yaş ortalaması $24,5 \pm 5,8$ yıl, makine yaş ortalaması $17,3 \pm 4,7$ yıldır. Çanakkale balıkçılık sektöründe yaşlı bir işgücü yapısı, düşük eğitim düzeyi ve teknolojik yenilenme eksikliği ortaya koymaktadır. Buna karşın, programın ekonomik olarak faydalı bulunduğu ve sektörde kısmi bir yenilenme eğiliminin başladığı görülmektedir.

İstatistiksel analiz sonuçları

Katılımcıların yaş grupları ile programdan memnuniyet düzeyleri arasındaki ilişki, Ki-kare bağımsızlık testi ile değerlendirilmiştir. Analiz sonucuna göre yaş grubu ile memnuniyet arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($\chi^2 = 7.92$, $df = 6$, $p < 0.05$).

Yaş arttıkça, programı faydalı bulan katılımcı oranı artmaktadır.

Benzer şekilde, eğitim düzeyi ile memnuniyet arasındaki ilişki de anlamlı bulunmuştur ($\chi^2 = 8.13$, $df = 6$, $p < 0.05$).

Düşük eğitim seviyesine sahip katılımcılar programı daha faydalı olarak değerlendirmiştir. Bu sonuçlar, geri alım programının özellikle düşük gelir ve düşük eğitim grubundaki balıkçılar için ekonomik açıdan daha anlamlı bir destek sağladığını göstermektedir.

Tartışma

Geri alım programına başvuran tekne sahiplerinin %17'sinin emekli olduğu, balıkçılık faaliyetlerine devam edenlerin yıllık ortalama gelirlerinin 380.000 ₺ civarında gerçekleştiği belirlenmiştir. Programdan faydalananların yıllık ortalama gelirleri 2013 yılında 150.285 ₺, 2014 yılında 112.720 ₺, 2015 yılında 134.117 ₺, 2016 yılında ise 120.000 ₺ olarak hesaplanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Geri-alım programının parasal değeri

Başvuru yılı	Başvuran tekne sayısı	Parasal değeri (₺)	Alış kuru (Usd/TRY)
2013	7	1,052,000	1,90 – 2,10
2014	33	3,720,000	2,10 – 2,35
2015	17	2,280,000	2,55 – 2,90
2016	6	720,000	2,95 – 3,50
Toplam	63	7,772,000	

*(12 metre ve 20 metre uzunluk değeri ile 10,000 ₺ metre fiyatı parasal değeri baz alınarak hazırlanmıştır.)

Bu veriler, programın kısa vadede gelir düzeyini istikrarlı biçimde artırmadığını, ancak ekonomik destek mekanizması olarak önemli bir işlev gördüğünü göstermektedir. 2013–2016 yılları arasında Türkiye'deki toplam avcılık miktarının 1,443,560 ton, parasal değerinin ise 4,874,079 ₺ olduğu belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Türkiye'deki su ürünleri avcılık miktarı ve değeri

Yıllar	Avcılık miktarı (ton)	Avcılık değeri (₺)
2013	374,121	1,188,432
2014	302,212	1,099,749
2015	431,907	1,245,020
2016	335,320	1,340,878
Toplam	1,443,560	4,874,079

Programın maliyeti (7,772,000 ₺), avcılık gelirinin %62'sine karşılık gelmektedir. Bu oran, program maliyetinin ancak yaklaşık 19,4 aylık ek avcılık faaliyetiyle telafi edilebileceğini göstermektedir. Balıkçılık faaliyetleri kapsamında tekne ve makine bakım-onarım giderlerinin yıllık ortalama 34,500 ₺ olduğu dikkate

alındığında, kazançlara oranla masraf düzeyinin %23 - %30 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Bu bulgular, geri alım programının ekonomik sürdürülebilirliği açısından belirli sınırlılıklara sahip olduğunu, ancak özellikle düşük gelirli balıkçılar için önemli bir destek kaynağı oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Uluslararası uygulamalarla karşılaştırıldığında Türkiye'nin geri alım programı, bazı açılardan diğer ülkelerle benzerlik göstermekle birlikte özgün farklılıklar da taşımaktadır. Kanada'da somon avcılığı kapsamında başvuruların yalnızca üçte birinin geri alındığı, buna karşın Türkiye'de başvuran teknelerin büyük çoğunluğunun programa dahil edildiği görülmüştür. Ancak Kanada'da ikinci tekneyle avcılığa devam edenlerin oranı %50 iken, Türkiye'de bu oran %80 düzeyindedir. Kanada'da sonraki geri alım programlarının, maliyetlerin karşılanamaması nedeniyle durduğu; Türkiye'de ise program maliyetinin yarısının karşılanabildiği ve uygulamaların sürdüğü görülmektedir. Kanada programı, uzatma ağlarının %20 azaltılmasında başarılı olurken Türkiye'de 20 metre üstü teknelerin katılmaması nedeniyle avcılık kapasitesinde istenilen düşüş sağlanamamıştır (Mylchreest, 1993; James, 1996; Grafton ve Nelson., 2007). Benzer şekilde, Washington eyaletinde teknelerin %40'ı ikinci gemiyle avcılığa devam ederken, Türkiye'de bu oran %80'e ulaşmaktadır. Ayrıca Washington'da ödemeler, lisans süresine göre belirlenirken Türkiye'de sadece tekne boyu esas alınmaktadır. Bu fark, Türkiye'de gemi devir sıklığının yüksek olması nedeniyle, lisans süresinin baz alınmasının başvuru sayısını azaltabileceğini göstermektedir (Carter, 1996; Kurt ve Muse, 1984; WDF, 1986). Avustralya, balıkçılık gün sayısı şartı koyduğu için program başarıya ulaşamamıştır. Türkiye'de bu şartın olmaması kısa vadede katılımı arttırsa da, gün bazlı kayıt sisteminin zayıflığı nedeniyle performans takibi güçleşmektedir. Norveç'te gırgır filosunun %15'i geri alınmış, ancak avcılık kapasitesi artmaya devam etmiştir. Türkiye'de ise kapasitede gözle görülür bir artış yaşanmamış; masrafların kazancın iki katına ulaşması dikkat çekmiştir (Holland, 1999; NEFMC, 1996; NOAA 1996a; NOAA 1996b). Danimarka'da yılda en az 100 gün avcılık yapan tekneler için uygulanan program filoyu %30 oranında azaltarak başarılı olmuştur (Frost vd., 1995). Türkiye'de ise teknelerin sık el değiştirmesi ve av gün sayısının tespitindeki zorluklar nedeniyle benzer bir başarıya ulaşamamıştır. İngiltere'de ise en az 75 gün avcılık, 10 yaş ve 10 metre tekne uzunluğu şartı nedeniyle katılım düşük kalmıştır (UKMAFF, 1995; UKMAFF, 1996). Türkiye için benzer bir yaş şartı getirilmesi durumunda da katılımın azalacağı öngörülmektedir. 2013–2014 yıllarında deniz ürünleri avcılığında belirgin bir azalma görülmüş, bu durum filonun küçülmesinin kısa vadeli etkisini yansıtmıştır. 2015 yılında avcılık miktarının artması, programın etkisinin yalnızca kapasite azaltımıyla sınırlı olmadığını; deniz koşulları, stok durumları ve teknolojik değişimlerin de etkili olduğunu göstermektedir. Program kısa vadede av miktarını azaltmış, ancak uzun vadede bu azalma istikrarlı şekilde devam etmemiştir. 2017–2019 yıllarındaki dalgalanmalar, balıkçılık faaliyetlerinin yalnızca programdan değil, çevresel ve ekonomik

faktörlerden de güçlü biçimde etkilendiğini göstermektedir. Çanakkale Liman Başkanlığı verilerine göre kayıtlı 410 tekneden yalnızca 63'ü programa başvurmuş, bu oran toplam filonun %15'ine denk gelmektedir. Dolayısıyla program, bölgesel ölçekte beklenen düzeyde başarı sağlayamamıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, geri alım programının etkinliğini artırmak için şu öneriler getirilebilir:

- Tekne boyu yerine gemi kullanım süresi ve aktif av gün sayısı da değerlendirme kriterlerine dahil edilmelidir.
- 30 metre üzeri tekneler için ayrı bir fiyatlandırma veya teşvik modeli geliştirilmelidir.
- Av günlerinin kayıt sistemi elektronik hale getirilerek, performans takibi ve etkinlik ölçümü güçlendirilmelidir.
- Program, stok yönetimi ve çevresel sürdürülebilirlik hedefleriyle birlikte tasarlanmalıdır.

Sonuç olarak, Türkiye'de uygulanan balıkçı gemisi geri alım programı, kısa vadede sosyal ve ekonomik destek işlevi görmekle birlikte, uzun vadede balıkçılık kapasitesini azaltma hedefine tam olarak ulaşamamıştır. Ancak elde edilen deneyim, ileride daha sürdürülebilir ve etkin programların geliştirilmesi açısından önemli bir temel oluşturmaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, 2012 yılında başlayan ve 2016 yılına kadar devam eden Balıkçı Gemisi Geri Alım Programı'nın Çanakkale ili özelindeki etkilerini analiz etmiştir. Elde edilen bulgular, programın kısa vadede filoyu azaltma ve ekonomik destek sağlama konusunda belirli ölçüde etkili olduğunu, ancak uzun vadede sürdürülebilir bir kapasite azaltımı sağlayamadığını göstermektedir. Programdan yararlanan balıkçıların önemli bir kısmının emekli olduğu, genç yaş grubundaki balıkçıların ise programa daha az katılım gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca, eğitim seviyesi düşük bireylerin programdan daha fazla faydalandığı tespit edilmiştir. Geri alım programının uygulanmasıyla birlikte 2013–2014 yıllarında balıkçılık faaliyetlerinde kısa vadeli bir azalma görülmüştür. Ancak 2015 ve 2016 yıllarında av miktarlarının yeniden artış göstermesi, programın etkisinin sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır. Programın maliyetinin avcılık gelirinin yaklaşık %62'sine karşılık gelmesi, ekonomik açıdan etkinliğin düşük olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, küçük ölçekli balıkçılar için sağlanan ekonomik destek, sektörün sosyal refah boyutunda önemli bir katkı sağlamıştır. Uluslararası örneklerle karşılaştırıldığında, Türkiye'deki programın uygulama kapsamı geniş olmakla birlikte, etkinlik düzeyi düşük kalmıştır. Kanada, Danimarka ve Norveç gibi ülkelerde, programlara katılımda av gün sayısı veya tekne yaşı gibi kriterler belirlenmiş; bu sayede programlar daha yüksek oranda başarı sağlamıştır. Türkiye'de ise bu kriterlerin uygulanmaması, kontrol ve performans ölçümünün sınırlı kalmasına neden olmuştur. Balıkçı gemisi geri alım programının gelecekte daha etkili hale getirilmesi için bazı politika düzenlemeleri önerilmektedir:

- Programın yalnızca ekonomik değil, ekolojik sürdürülebilirlik hedefleriyle de ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

- Avcılık faaliyetlerine ilişkin verilerin dijital ortamda kaydedilmesi ve izlenmesi, programın etkinliğini artıracaktır.

- 30 metre üzeri tekneler için ayrı bir fiyatlandırma sistemi veya teşvik mekanizması oluşturulmalıdır.

- Program kriterlerine balıkçılık tecrübesi, lisans süresi ve aktif av gün sayısı gibi parametreler dahil edilmelidir.

Son olarak; balıkçı gemisi geri alım programı, balıkçılık filosunun küçülmesini sağlayarak ekosistem üzerindeki baskıyı kısmen azaltmıştır. Ancak programın uzun vadeli başarısı, sosyo-ekonomik etkilerin de dikkate alınmasına bağlıdır. Gelecekte, balıkçılık kooperatiflerinin katılımıyla daha kapsayıcı politikalar geliştirilmesi önerilmektedir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Yazar Katkıları

Ö. Üreyil ve A. Öztekin araştırmayı planladı, Ö. Üreyil arazi çalışmasını gerçekleştirdi, Tüm yazarlar verilerin analizleri ve sonuçların değerlendirilmesi ile makalenin yazım sürecinde görev almışlardır.

Etik Onay

“Balıkçı Gemisi Geri-Alım Programının Değerlendirmesi (Çanakkale İli Örneği) Kapsamındaki Teknelerin Tespitine Yönelik Çalışma” başlıklı araştırma kapsamında, Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu tarafından 09.03.2023-03/23 numaralı karar ile uygun bulunmuştur.

Kaynaklar

- Carter, C. (1996). *A Review of Buyback Programs for Fishing Vessels*. U.S. Department of Commerce, NOAA Technical Report NMFS 126.
- Ekmekci, B., & Ünal, V. (2019). Türkiye’de ikinci kuşak balıkçı gemisi geri-alım programının analizi. *Ege Journal of Fisheries & Aquatic Sciences (EgeJFAS)/Su Ürünleri Dergisi*, 36(3). DOI: 10.12714/egejfas.2019.36.3.04
- Frazer, L. N. (1980). *Canadian Pacific Salmon Fisheries: The 1970 Buy-Back Program and Its Economic Implications*. Fisheries and Oceans Canada, Ottawa.
- Frost, H., Andersen, P., & Hoff, A. (1995). *The Danish Fishing Fleet Reduction Program: Economic Effects and Evaluation*. Danish Institute of Agricultural Economics, Copenhagen.
- Grafton, R. Q., & Nelson, H. (2007). *Fishing Vessel Buyback Programs in Canada: Successes and Challenges*. *Marine Policy*, 31(4), 379–392.

GTHB (2012). *Balıkçı Gemisi Geri Alım Programı Tebliği (Tebliğ No: 2012/41)*. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara.

Holland, D. S., Gudmundsson, E., & Gates, J. (1999). *Do Fishing Vessel Buyback Programs Work: A Survey of the Evidence*. *Marine Policy*, 23(1), 47–69. [https://doi.org/10.1016/S0308-597X\(98\)00016-](https://doi.org/10.1016/S0308-597X(98)00016-)

James, D. (1996). *An Evaluation of the Canadian Atlantic Groundfish License Retirement Program*. Fisheries and Oceans Canada, Ottawa.

Kurt, L., & Muse, B. (1984). *Fishing Vessel Buyback Program in Washington State: An Assessment of Outcomes*. Washington Department of Fisheries, Olympia.

Mylchreest, J. (1993). *Canada’s Salmon Fleet Reduction Program: Economic Results and Environmental Outcomes*. Canadian Journal of Fisheries Economics, 18(2), 201–219.

NEFMC (1996). *Northeast Multispecies Fishery Buyback Report*. New England Fishery Management Council, Boston.

NOAA (1996a). *Fishing Capacity Reduction Program: U.S. West Coast Groundfish*. U.S. Department of Commerce, NOAA Fisheries, Washington D.C.

NOAA (1996b). *Evaluation of Federal Buyback Programs in the North Pacific*. U.S. Department of Commerce, NOAA Fisheries, Washington D.C.

Squires, D. (2010). *Fisheries Buybacks: A Review and Evaluation of the International Experience*. *Marine Policy*, 34(3), 628–639. doi: 10.1016/j.marpol.2009.12.002

UKMAFF. (1995). *News Release 372/95*, 24, UK Ministry of Agriculture, Fisheries and Food.

UKMAFF. (1996). *The Fishing Vessel Decommissioning Scheme*, UK Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, explanatory leaflet.

Üstündağ, E. (2010). Geçmişten Günümüze Balıkçılık Uygulamaları ve Hamsi Avcılığına Etkileri. I. Ulusal Hamsi Çalıştayı, 17-18 Haziran 2010, Su Ürünleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Trabzon, s67-72.

Ünal, V., Göncüoğlu, H. & Göktay, S. (2015). Türkiye’de Balıkçı Gemisi Geri Satın Alma Programının Değerlendirilmesi. Ege Üni. Bilimsel Araşt. Projeleri, 013/SÜF/014, 46 s.

Ünal, V., & Göncüoğlu, H. (2020). Türkiye’de üçüncü kuşak balıkçı gemisi geri-alım programının analizi. *Ege Journal of Fisheries and Aquatic Sciences*, 37(3), 251–258. DOI: 10.12714/egejfas.37.3.07

WDF (1986). *Washington Department of Fisheries Annual Report on Fleet Buyback Program*. Washington Department of Fisheries, Olympia.

Yarcı, C. (2009). *Osmanlı Döneminde Balıkçılık Faaliyetleri ve Tezkere Uygulamaları. Tarih ve Toplum Dergisi*, 12(4), 99–112.